

Penguin
Random
House

A Dorling Kindersley book
www.dk.com

Oorspronkelijke titel: Dorling Kindersley Eyewitness – Cambodia and Laos
© 2016 Oorspronkelijke uitgave: Dorling Kindersley Limited, Londen

A Penguin Random House Company

© 2017 Nederlandstalige uitgave: Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv,
Houten,
www.capitool.nl
www.unieboekspectrum.nl

Capitool maakt deel uit van
Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv,
Postbus 97,
3990 DB Houten

Auteurs: David Chandler, Peter Holmshaw, Iain Stewart en Richard Waters
Boekverzorging: *de Redactie*, Amsterdam
Vertaling: Johan de Bakker, Hester Colijn, Michiel Gussen, Ron de Heer,
Marten van de Kraats, Dominique van der Lingen en Jacqueline Toscani
Bewerking: Gerard M.L. Harmans

Omslag: Zilverster Media, Annelies Dollekamp

Cartografie: Schchida Nand Pradhan

Fotografie: Demetrio Carrasco, Linda Whitwam

Illustraties: Chinglemba Chingtham, Sanjeev Kumar, Arun Pottirayil en
Gautam Trivedi

ISBN 978 90 003 4156 6

NUR 517

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand,
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op
grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stbl.
351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel
17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde
vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130
KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in
bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16
Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Vooromslag: Het monumentale tempelcomplex Angkor Wat

◀ Kleurig versierde boeddha's in Xieng Khuan, ten zuidoosten van Vientiane

Toeristen varen in kajaks de Nam Song af,
Vang Vieng

Inhoud

Hoe gebruikt u deze gids
6

Inleiding op Cambodja & Laos

Cambodja & Laos
ontdekken **10–15**

Cambodja & Laos in kaart
gebracht **16**

Een schets van
Cambodja & Laos **18**

Monniken rusten uit tussen de stenen
beelden van de Bayon

Cambodja van streek tot streek

Een schets van
Cambodja **32**

Agenda van Cambodja **34**

Geschiedenis van
Cambodja **38**

Fraaie bas-reliëfs op het tempelcomplex
Banteay Srei, Angkor

Cambodja in het kort **44**

Phnom-Penh **46**

Angkor **64**

Noord-Cambodja **88**

Zuid-Cambodja **104**

Laos van streek tot streek

Een schets van Laos **124**

Agenda van Laos **126**

Geschiedenis van Laos **130**

Detail van een gesneden
pauw, Wat Xieng Men

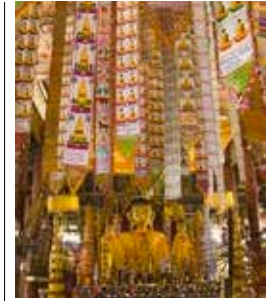
Laos in het kort **136**

Vientiane **138**

Luang Prabang **150**

Noord-Laos **170**

Centraal en Zuid-Laos
188

Thongs decoreren het interieur van de Wat
Luang Ban Xieng Jai

Tips voor de reiziger

Accommodatie **206**

Restaurants **216**

Winkelen **234**

Amusement **238**

Buitenactiviteiten en
speciale vakanties **240**

Wegwijs in Cambodja & Laos

Praktische informatie **248**

Reisinformatie **260**

Register **272**

Dankbetuiging **282**

Uitdrukkingen **284**

Wat Xieng Thong, Luang Prabang

Architectuur van Cambodja & Laos

In de loop der eeuwen zijn de architectonische stijlen in Cambodja en Laos gevormd door tal van invloeden, met name boeddhistische en hindoeïstische tempelbouwtradities en Franse koloniale bouwtechnieken. In stedelijke gebieden is ook een Sovjetinvloed zichtbaar in de betonnen bestuursgebouwen, marktpleinen en appartementengebouwen. Op het platteland houdt men echter liever vast aan traditionele ontwerpen. Hier zijn de gebouwen opgetrokken uit lokaal gewonnen materialen zoals hout, bamboe en palmbladeren, die zeer geschikt zijn voor het tropische moessonklimaat.

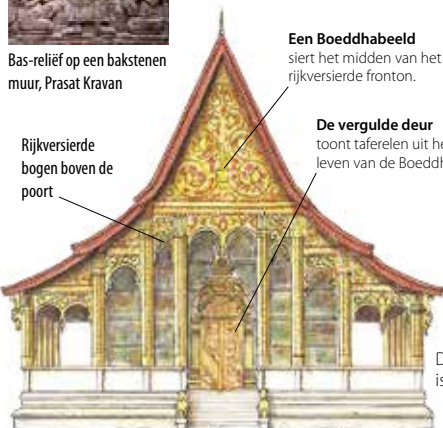
Drijvende huizen op de Tonlé Sap

Tempelarchitectuur

Tot de 10de eeuw werden tempels in Cambodja en Laos vooral uit baksteen opgetrokken. De ceremoniële Khmergebouwen na die tijd werden gemaakt van zandsteen, gewoonlijk op een onderstuk van lateriet (vochtige kleiblokken die hard worden in de loop der tijd). De uitgebreide decoraties, die door gespecialiseerde steenhouwers werden gemaakt, omvatten religieuze en spirituele thema's, en tonen ook historische, militaire en dynastieke gebeurtenissen. Veel onderdelen van klassieke Khmerarchitectuur, zoals *naga's* (slangen), rijkversierde frontons en lateien, werden later verwerkt in boeddhistische gebouwen in de regio. Nieuwe tempels in beide landen vertonen modern Thais design met een puntdak, veranda aan de voorzijde en een versierde poort.

Bas-relief op een bakstenen muur, Prasat Kravan

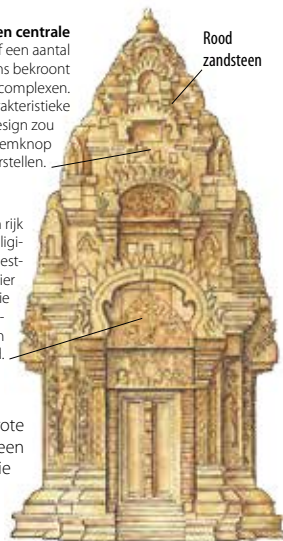
Banteay Srei (blz. 84) zou de enige grote Angkortempel zijn die niet door een koning werd gebouwd. De tempel, die mogelijk was gewijd aan Shiva, de God van Verwoesting, staat bekend om zijn kunstige beeldhouwwerk.

Een Boeddhabeeld siert het midden van het rijkversierde fronton.

De vergulde deur toont taferelen uit het leven van de Boeddhā.

Een centrale toren of een aantal torens bekroont Khmertempelcomplexen. Het karakteristieke spitsboogdesign zou een lotusbloemknop voorstellen.

De lateien zijn rijk versierd met religieuze figuren, meestal die van de vier hindoeïsten die met de windrichtingen worden geassocieerd.

Rood zandsteen

Sjablonen in Thaise stijl op de gevel van Wat Sene, Luang Prabang

Wat Manolom (blz. 166–167) werd oorspronkelijk in de 14de eeuw gebouwd op de locatie van een vroege Khmerboeddhistische missie. De belangrijkste zaal werd in 1972 herbouwd en is een goed voorbeeld van moderne Laotiaanse tempelarchitectuur. Binnen de *wat* staat een enorm bronzen Boeddhabeeld uit de jaren 1370.

Landelijke architectuur

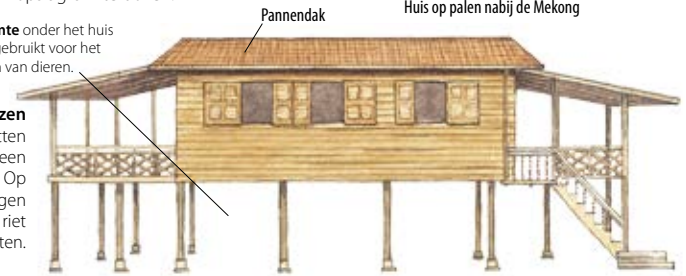
Huizen in landelijke gebieden zijn gewoonlijk van hout en bamboe en staan op palen, zodat de seizoensoverstromingen eronderdoor kunnen stromen. Elk rechthoekig, twee verdiepingen tellend gebouw bezit slaapvertrekken, een keuken en een opslagruimte boven.

Huis op palen nabij de Mekong

De ruimte onder het huis wordt gebruikt voor het houden van dieren.

Houten huizen op palen bezitten gewoonlijk een steile trap. Op het dak liggen dakpannen, riet of golfplaten.

Pannendak

Koloniale architectuur

De belangrijkste architectonische erfenis van de Fransen zijn 19de- en 20ste-eeuwse gebouwen in Phnom-Penh, Vientiane, Battambang, Siem Reap, Luang Prabang en Kampot. Aan de kust in Kep staat een aantal modernistische villa's – sommige gerestaureerd, de meeste in puin.

Villa's van twee etages uit baksteen en stucwerk behoren tot de erfenis van de koloniale tijd, maar vele zijn slecht onderhouden sinds de onafhankelijkheid. Met name Phnom-Penh kan bogen op een fraaie collectie Franse villa's.

De luiken beschermen het interieur tegen direct zonlicht, terwijl latten frisse lucht doorlaten.

Het presidentieel paleis in Vientiane bezit een grandioze neoclassicistische gevel en stijlvolle balkons met zuilen. Het was ooit het huis van de Franse gouverneur van Laos, maar wordt nu voor officiële ceremonies gebruikt.

Moderne Khmerarchitectuur

De nieuwe Khmerarchitectuur, die werd beïnvloed door de klare lijnen en eenvoud van het modernisme, beleefde zijn hoogtij tussen 1955 en 1972, en is sterk geïnspireerd op oude Khmertempels. Het Nationaal Sportcomplex in Phnom-Penh werd bijvoorbeeld net als klassieke Khmergebouwen op een oost-westas met *barays* (reservoirs) opgetrokken. De invloedrijkste architect van deze periode, Vann Molyvann, bouwde onder meer de bijzondere bibliotheek van de pedagogische academie in Phnom-Penh met zijn radiale dak dat lijkt op een boerenhoed. Het scherp geometrische gebouw van de Nationale Bank van Cambodja en de St.-Michaëlskerk in Sihanoukville zijn ook fraaie voorbeelden.

Waaivormig dak

Een stoepa-achtige spits steekt uit boven het dak.

Chaktomuk Conferentiehal, ontworpen door Vann Molyvann en voltooid in 1961, heeft een verbluffende gevel ondersteund door betonnen palen. Het in 2000 gerenoveerde gebouw biedt onderdak aan conferenties en uitvoeringen van traditionele muziek en dans.

PHNOM-PENH

De hoofdstad van Cambodja, Phnom-Penh, is een uitgestrekte metropool vol knetterende scooters, tuktuks en luxe 4WD's. Dit vat vol tegenstellingen biedt kleurrijke markten, glimmende nieuwe winkelcentra, designerboetieks, Franse villa's met jaloezie-luiken en Parijs' aandoende cafés uit de koloniale tijd. Phnom-Penh vormt bovendien een prima springplank voor andere delen van het land.

Phnom-Penh werd halverwege de 15de eeuw, nadat Angkor was verlaten, de hoofdstad van het Khmerrijk, vanwege zijn strategische ligging bij de Tonlé Sap- en Mekongrivieren. De stad, letterlijk 'heuvel van Penh', ontleent zijn naam aan de legende over een oude vrouw, Penh, die vier Boeddhabeelden vond aan de oever van de Mekong en ze op een heuvel zette. De bewoners dreven handel met Laos en China tot de 17de eeuw, toen de plaats werd gereduceerd tot een buffer tussen de elkaar bestrijdende Vietnamezen en Thai. Door de laatsten werd Phnom-Penh in 1772 met de grond gelijk gemaakt. In 1863 kwam de stad onder Frans bestuur en dat bleef zo totdat koning Sihanouk in 1953 eindelijk de onafhankelijkheid uitriep. Phnom-Penh viel op 17 april 1975 in handen van de in het zwart geklede strijdkrachten van Pol Pot, die de bevolking naar de beruchte *killings fields*

(velden des doods) van Choeung Ek dreven. Cambodja werd in 1979 door de Vietnamezen bevrijd, maar het zou nog tien jaar duren voordat de hoofdstad weer autonoom was. Sinds de onzekere jaren 1980 is Phnom-Penh met een toename van openbare gebouwen en veel buitenlandse hulp uit de as herrezen. De ooit als 'Parel van de Oriënt' bekendstaande hoofdstad krijgt wat van zijn oude glans terug, met diverse goede boetiekhotels en internationale restaurants. Enkele lokale specialiteiten zijn *amok* (vis in kokosmelk), *kari* (curry) en rijstnoedelsoep. Op de sfeervolle Sisowath Quay, een promenade die uitkijkt op de rivieren Tonlé Sap en Mekong, vindt u Franse restaurants, boekwinkels, stijlvolle boetieks en Cambodjaanse eethuisjes. Absoluut een bezoek waard zijn het Koninklijk Paleis en de Zilverpagode, het Nationaal Museum en het Tuol Sleng Genocidemuseum.

Mooi uitzicht op de Mekong vanaf de met bomen omzoomde kade Sisowath Quay

◀ Het rijksversierde exterieur van het Nationaal Museum van Cambodja, Phnom Penh

Zilverpagode

De 19de-eeuwse Zilverpagode, vlak bij de relaxte rivieroever van Phnom-Penh, ligt in hetzelfde complex als het Koninklijk Paleis en steekt sierlijk omhoog boven de skyline van de stad. Het religieuze gebouw ligt op loopafstand van Sisowath Quay en vormt met zijn kunstig krullerige gouden daken en tropische tuinen een oase van rust midden in het geraas van de stad.

De vergulde poort bij de noordelijke ingang van de Zilverpagode

★ Frescogalerij

De binnenmuur van het complex is versierd met dynamische fresco's van scènes uit de *Reamker* – de Khmerversie van het hindoeïstische epos *Ramayana*.

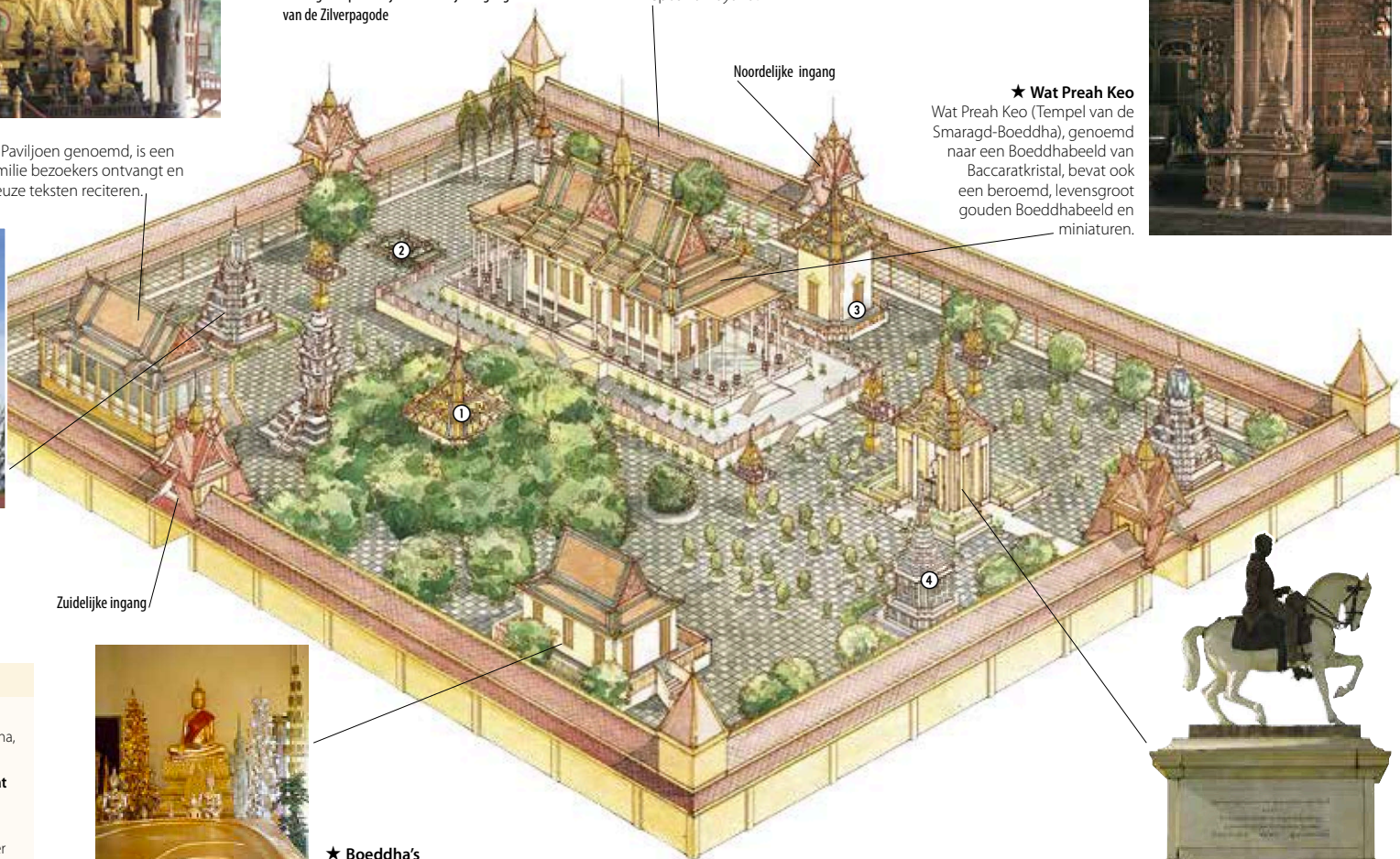
Koninklijk Paviljoen

Dhammasala, ook wel Koninklijk Paviljoen genoemd, is een open zaal waar de koninklijke familie bezoekers ontvangt en boeddhistische monniken religieuze teksten reciteren.

Chedi van Suramarit

Deze stoepa bevat de as van de voormalige koning Suramarit en zijn gemalin Kossomak, de grootouders van koning Sihamoni.

Noordelijke ingang

★ Wat Preah Keo

Wat Preah Keo (Tempel van de Smaragd-Boeddha), genoemd naar een Boeddha-beeld van Baccaratkristal, bevat ook een beroemd, levensgroot gouden Boeddha-beeld en miniaturen.

Zuidelijke ingang

UITGELICHT

- ① **Phnom Kailassa** bevat een gestileerde voetafdruk van Boeddha, geschenken door Sri Lanka.
- ② **Schaalmodel van Angkor Wat**
- ③ **De Mondap** is een kleine bibliotheek van heilige teksten op palmblederen. Ook interessant hier zijn een gebeeldhouwde stierenkop met bloemkransen om zijn nek en een fraai gebrandschilderd raam.
- ④ **Koepelvormige chedi's** zijn schrijnen of stoepa's met de as van de overledenen.

★ Boeddha's voetstappen

Keong Preah Bath, een heiligdom dat erg in trek is bij Cambodjanen en waar veel waarzeggers rondhangen, huisvest Boeddha's voetstappen.

Zilverpagode-complex

De Zilverpagode, ook wel bekend als Wat Preah Keo, is vernoemd naar zijn vloer, die is bedekt met ruim 5000 massief zilveren tegels. Dit is ook de naam van het complex met Boeddha's voetstappen, de Mondapbibliotheek, de Reamker-fresco's en koninklijke tomben.

Ruiterbeeld

Koning Norodom (reg. 1860–1904) en Napoleon III waren bevriend – dit beeld van Norodom in vol ornaat als Napoleon III is een ode aan de Franse keizer op zijn rijdier.

2 Angkor Wat

Angkor Wat, het grootste religieuze monument ter wereld, betekent 'stad die een tempel is'. Het door koning Suryavarman II in de 12de eeuw gebouwde complex was gewijd aan de hindoeïstische god Vishnu, de beschermer van de schepping. Het ontwerp is gebaseerd op een *mandala*, een heilige vorm uit de hindoeïkosmos. In het midden staat een tempel met vijf torens in de vorm van een lotusknop die de berg Meru symboliseert, de mythische woonplaats van de goden en centrum van het universum. De buitenmuren staan voor de rand van de wereld en de gracht voor de kosmische oceaan. Prachtig is het beeldhouwwerk op de muren, zoals een 600 m lang paneel met bas-reliëfs en zo'n 2000 *apsara*-sculpturen: mysterieuze glimlachende hemelnimfen. Angkor Wat is, ongevoel voor Khmertempels, gericht naar het westen en de ondergaande zon, het symbool van de dood.

GEDetailleerd beeldhouwwerk op de muur van het centrale heiligdom

Uitzicht op de torens

De vijf torens van Angkor Wat verheffen zich op drie niveaus boven het grootste centrale heiligdom. Het hele complex wordt omgeven door dikke muren. Het uitzicht op de tempel van de grote vijver links van de verhoogde weg is verbluffend, vooral bij zonsopkomst, met de weerspiegeling van de torens in het rimpelloze water.

★ Centraal heiligdom

De trap naar het boven het complex uittorende centrale heiligdom loopt steil omhoog. De vier ingangen worden gesierd door Boeddhabeelden – het boeddhisme verving het hindoeïsme in Cambodja.

★ Apsara's

Reliëfs van honderden sensuele en onderling verschillende *apsara*'s sieren de muren van de tempel. Ze dragen fraaie juwelen en exquise hoofddeksels en nemen verleidelijke poses aan.

TIPS VOOR DE TOERIST

Praktische informatie

Wegenkaart: 6,6 km N van Siem Reap. **f** Khmer Angkor Tour Guide Association, Siem Reap, 063-964347. **Open** dag, 5.30 uur – zonsopgang (kaartjes vanaf 5.00 uur). **pas** voor 1, 3 en 7 dagen Angkor. **W** [khmerangkortourguide.com](http://www.khmerangkortourguide.com)

Openbaar vervoer

xi Siem Reap. **Taxi** van Siem Reap. Hotels bieden groeptochten.

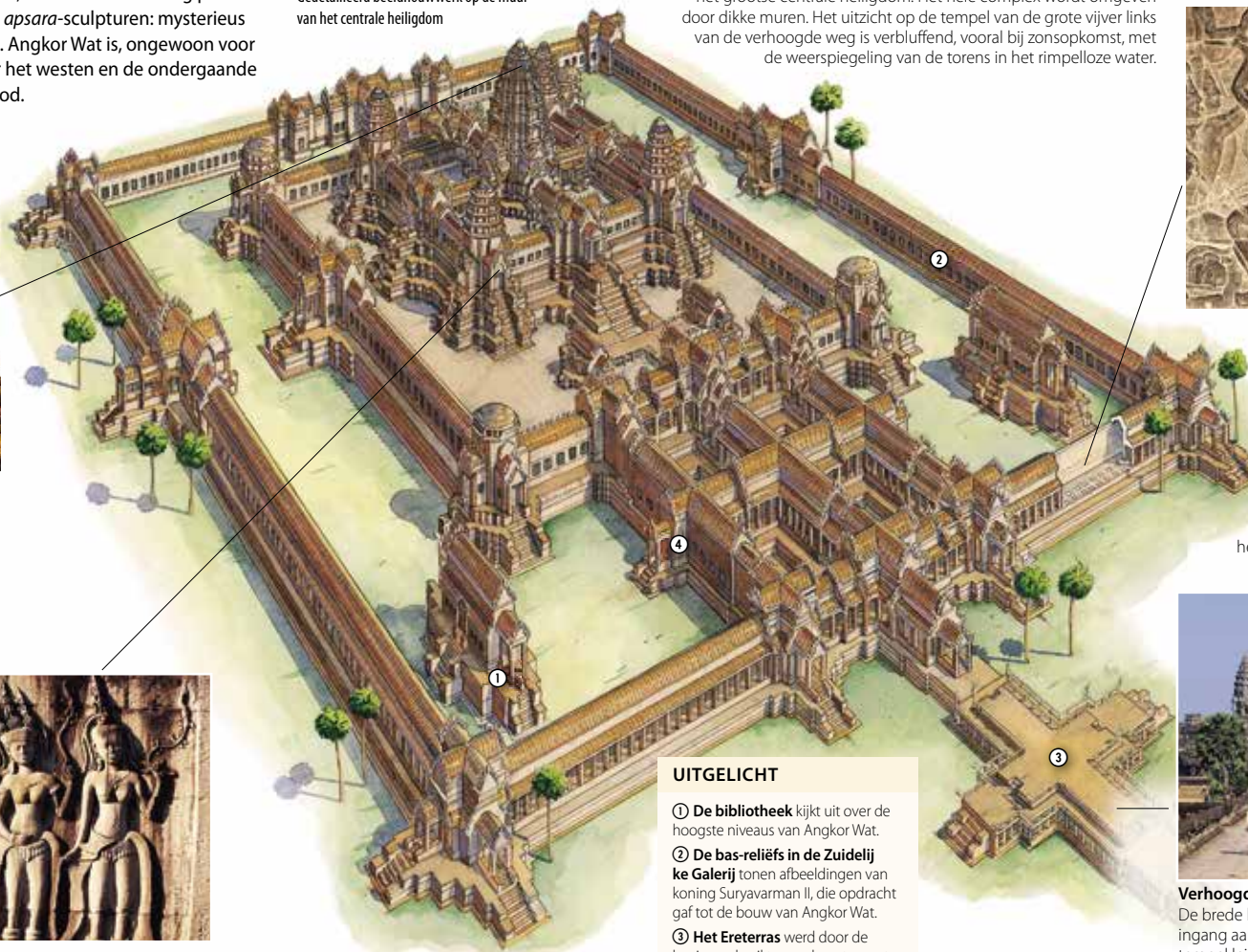
★ Galerij met bas-reliëfs

Op het zuidelijke deel van de Westelijke Galerij staan diverse taferelen uit het hindoe-epos *Mahabharata*. Op de bas-reliëfs staan afbeeldingen van honderden krijgshaftige bewapende soldaten in actie tijdens de heftige Slag van Kurukshetra.

Verhoogde toegangsweg

De brede laan die naar de hoofdingang aan de westzijde van de tempel leidt, biedt een spectaculair uitzicht op het magnifieke exterieur van Angkor Wat. De weg werd ooit omzoomd door balustraden met *naga*'s (mythische slangen).

UITGELICHT

- ① De bibliotheek kijkt uit over de hoogste niveaus van Angkor Wat.
- ② De bas-reliëfs in de Zuidelijke Galerij tonen afbeeldingen van koning Suryavarman II, die opdracht gaf tot de bouw van Angkor Wat.
- ③ Het Ereterras werd door de koning gebruikt voor de ontvangst van ceremoniële processies en buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders.
- ④ Echozaal